

Література:

1. Бех В. На шляху до європейського простору вищої освіти / В.Бех // Пам'ять століть. – 2005. – №2. – С. 57-62.
2. Организация Объединенных Наций: официальные отчеты первой части третьей сессии Генеральной Ассамблеи – А/810. - С. 39-42.
3. Настільна книга педагога : посібник для тих, хто хоче бути вчителем майстром / упор. : В.М. Андреева, В.В. Григораш. – Х. : Вид. група « Основа», 2006. - 352с.
4. Сучасні шкільні технології. - Ч.2 / упор. І.Рожнятовська, В.Зоц. – [2-ге вид.]. - К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. - 128с.
6. Шевченко О.Л. Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів : зб. матеріалів наук.-метод. конф., 2–4 лютого 2005 р. — К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – Т. 2. – 361 с.
7. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. – К. : Вища школа, 2004 – 206 с.

Автор доводить, що застосування дидактичних ігор у навчальному процесі ВНЗ збагачує професійну компетенцію випускника та наближає її до європейських стандартів. В статті розглянуті напрями застосування дидактичних ігор у сучасній освіті.

Ключові слова: дидактичні ігри, майбутні вчителі, контроль умінь і навичок, навчальний процес.

Автор доказує, що використання дидактичних ігор в учебном процесі ВУЗа удосконалює компетенцію випускника і наближає її до європейських стандартів. В статті розглянуті напрями якісного контролю умінь і навичок майбутнього вчителя на учебных заняттях в процесі використання інтерактивних технологій.

Ключевые слова: дидактические игры, будущие учителя, контроль умений и навыков, учебный процесс.

The author proves, that using the interactive methods of studying stimulate structural and critical thinking; develop communicative abilities and skills for opening students' creative possibilities. The main aim of these educational technologies will be to increase the efficiency of the professional formation of students.

Keywords: didactic games, future teachers, control abilities and skills, the educational process.

УДК 378.146

Д.Б. Мехед, О.Б. Мехед, А.Л. Швидкий
м. Чернігів, Україна

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Питання використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальному процесі середньої та вищої школи є надзвичайно актуальним і широко висвітлюється у вітчизняних [6; 8] і зарубіжних дослідженнях [18; 19], автори яких визначають можливості підвищення ефективності навчальної діяльності засобами ІКТ, проблеми та перспективи створення особистісно орієнтованих програмних засобів, особливості індивідуальної та групової форм навчальної роботи із застосуванням ІКТ, переваги використання ІКТ у різних предметних галузях. Водночас проблема розвитку мотивації навчальної діяльності студентів засобами ІКТ залишається недостатньо вивченою.

Питання впливу ІКТ на мотивацію навчальної діяльності учнів, студентів і курсантів піднімається в роботах О. Співаковського [13-14], М. Жалдака [5], А. Короткова [9], П. Безпалова [2], В. Ількевич [7] та ін. Авторами досліджується проблема використання програмних засобів ІКТ у навчальному процесі в аспекті їх впливу на мотивацію навчальної діяльності. Дослідники дають рекомендації, зазначають педагогічні умови та можливості щодо підвищення мотивації засобами ІКТ, водночас як проблема розвитку мотивації навчальної діяльності студентів вимагає комплексного підходу до її вирішення, який полягає у створенні цілісної системи педагогічних умов і ретельного відбору принципів створення програмних засобів ІКТ, призначених для використання в освітньому процесі вузу.

Актуальність нашого дослідження зумовлюється низьким рівнем реалізації можливостей ІКТ для розвитку мотиваційної складової навчального процесу та відсутністю розробленої сукупності педагогічних умов і методик їх ефективного використання для формування мотивації навчальної діяльності студентів.

Мета дослідження: визначення педагогічних умов використання освітніх програмних засобів (ОПЗ) ІКТ, що сприятимуть розвитку мотивації навчальної діяльності студентів.

У ході дослідження ми дотримувались ідеї антропоцентричного підходу (К. Ушинський [16], В. Слободчиков [12], Б. Бім-Бад [3], Л. Байкова [1]), згідно з яким людина є самоцінністю та суб'єктом життя і діяльності, педагогічна взаємодія будується на принципі суб'єкт-суб'єктних взаємин, співпраці; теорії діяльності А.Леонтьєва [10] та теорії поетапного формування розумових дій (П. Гальперін [4], Н. Талізін [15]).

Базою дослідження є Чернігівський державний технологічний університет і Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Ушинського. У дослідженні взяли участь 212 студентів.

У результаті теоретичного дослідження нами була уточнена існуюча класифікація ІКТ, яка виглядає наступним чином:

1) За функціональним призначенням: електронні підручники; автоматизовані навчальні системи (АНС); експертні навчальні системи (ЕНС); програми-тренажери; програмні засоби для контролю та тестування; бази даних навчального призначення.

2) За способом подання інформації: ІКТ, що мають інформацію в вербалізованій формі (у вигляді тексту); ІКТ, в яких інформація представлена у вигляді гіпертексту; ІКТ з використанням технології мультимедіа; ІКТ з використанням технології «віртуальна реальність».

3) ІКТ, що володіє поліфункціональним призначенням, тобто здатні здійснювати подання матеріалу з урахуванням модальності сприйняття, забезпечувати можливості контролю і самоконтролю, що включає в себе необхідну довідкову інформацію, засоби для закріплення отриманих знань і умінь.

4) Програмні засоби, за допомогою яких можна створювати ІКТ: програмні засоби для математичного та імітаційного моделювання (MathCad, 3D Studio Max та ін.); програмні засоби для генерації електронних підручників (Hyper Method); програмні засоби для генерації тестових завдань.

У межах дослідження здійснювалась апробація освітніх програмних засобів ІКТ з курсів «Інформаційні технології у фінансах», «Інформаційні технології в управлінні трудовими ресурсами», «Інформатика та комп'ютерна техніка», «Інформатика та обчислювальна техніка», «Математична статистика в психології», відповідно до теоретично обґрунтованих принципів розробки, відбору, методик діагностики.

Здійснено вивчення мотивації, вивчення комп'ютерної компетентності студентів, аналіз динаміки розвитку мотивації навчальної діяльності студентів без використання освітніх програмних засобів ІКТ, апробацію окремих освітніх програмних засобів ІКТ. В основу нашого дослідження були покладені адаптовані до умов навчальної діяльності студентів методики вивчення мотивації А. Мехрабяна [17] та визначення рівнів ставлення до учіння А. Маркової [11].

Мотивація навчальної діяльності студента – це сукупність мотивів, які в процесі своєї взаємодії детермінують активність суб'єкта в освітньому процесі і забезпечують професійну спрямованість саморозвитку. У ході досліджень з виявлення переважаючого типу мотивації студентів нами були отримані наступні результати: у 23,5% сформована позитивна мотивація до навчання, а 28,5% студентів – схильні до розвитку позитивної мотивації, тобто мотиваційний полюс чітко не виражений, 21,8% учасників дослідження характеризуються переважанням негативної мотивації, водночас у 26,2% студентів домінує схильність до розвитку даного типу мотивації.

Особливостями мотивації навчальної діяльності студентів є: тенденція до домінування мотивів оволодіння професією, прояви яскраво вираженого прагнення до отримання освіти,

цікавої роботи, посилення установки на хороші життєві умови і матеріальну забезпеченість через успішну професійну діяльність, тісне переплетення пізнавальних мотивів з мотивами професійного самовизначення і саморозвитку.

Водночас розвиток мотивації навчальної діяльності – це процес зміни ієрархічної структури мотивів, де найбільш актуальними стають мотиви самоосвіти, саморозвитку, оволодіння професією. Розвиток мотивації навчання характеризується зміною ставлення студентів до освітньої діяльності – від негативного чи нейтрального (байдужого) до активного, особистісного, творчого.

Критеріями сформованості мотивації навчальної діяльності студента виступають внутрішні і зовнішні показники, що характеризують його навчальну діяльність. Зовнішніми показниками є висока успішність з усіх навчальних дисциплін, висока активність на заняттях, творчий підхід до виконання навчальних завдань, ініціативність, прояв інтересу до досліджуваного предмета. До внутрішніх показників належать готовність особистості до самоосвіти та самовдосконалення, отримання додаткових знань; стійке прагнення до оволодіння професією.

Сукупність педагогічних умов використання програмних засобів ІКТ в освітньому процесі, що сприяє розвитку мотивації навчальної діяльності студентів, виглядає наступним чином: облік рівня актуального розвитку та комп'ютерної компетентності студентів для здійснення коректного вибору освітніх програмних засобів ІКТ; адаптація програмних засобів ІКТ до цілей освітнього процесу; надання студенту свободи вибору темпу, послідовності та рівня складності досліджуваного матеріалу; організація поточного контролю викладача за ходом роботи студента; організація колективної і групової діяльності студентів з використанням освітніх програмних засобів ІКТ, створення сприятливого психологічного клімату на занятті; паралельне використання освітніх програмних засобів ІКТ на аудиторних заняттях і під час позааудиторної самостійної роботи.

Технічні можливості ІКТ можуть бути оптимально реалізовані в рішенні проблеми розвитку мотивації навчальної діяльності студентів під час виконання сукупності педагогічних умов, тобто організаторських зусиль педагогів у освітньому процесі:

- Попередня діагностика рівня актуального розвитку студентів, їх комп'ютерної компетентності.
- Відбір ІКТ відповідно до рівня комп'ютерної компетентності студентів і відповідно до завдань освітнього процесу.
- Надання свободи вибору темпу і послідовності досліджуваного матеріалу за допомогою ІКТ в межах обумовленого зі студентом часу.
- Організація колективної і групової діяльності студентів з використанням ІКТ під час аудиторної і позааудиторної самостійної навчальної діяльності.
- Створення сприятливого психологічного клімату на занятті за рахунок позитивних оцінних суджень педагога в процесі освоєння студентом навчального матеріалу з використанням ІКТ, заохоченнями та порадами повторити той чи інший розділ, переважання позитивної оцінки дій студента.
- Широке використання ІКТ в самостійній і в аудиторній роботі студентів, що здійснюється під чітким контролем з боку викладача.

Як показало дослідження поліфункціональних ІКТ, найбільш ефективно у розвитку мотивації навчальної діяльності використання ОПЗ, які забезпечують інтерактивний діалог і направлені на розвиток здатності студентів до соціальної та предметної рефлексії, сприяють прояву позитивних емоцій, включають технології мультимедіа із застосуванням гіпертексту.

Дослідження дозволило виділити технічні вимоги, облік яких у процесі створення ІКТ сприятиме розвитку мотивації навчальної діяльності студентів:

- 1) Використання гіпертекстового представлення інформації в ІКТ, яке дозволяє оптимально переміщатися з інформаційних розділів, забезпечує зручний доступ до довідкових даних, глосарію, анімаційних додатків, що цікавлять користувача саме в даний момент.

2) Забезпечення можливості вибору студентом власної траєкторії та темпу опанування матеріалу, що дозволяє більшою мірою усвідомити свою самостійність і незалежність.

3) Використання технологій моделювання, оскільки візуалізація та застосування моделей дає можливість зазирнути вглиб таких процесів, які в реальному житті можуть протікати або занадто швидко, або занадто повільно, за особливих, важко здійснюваних умов.

4) Організація ефективного зворотного зв'язку на основі інтерактивного діалогу через миттєву реакцію ІКТ на дії користувача, організовану у вигляді констатації успіху або неправильного результату рішення, супроводжуваної коректним аналізом отриманих студентом результатів і рекомендацій щодо виправлення допущених помилок.

5) Наявність у ІКТ гіперпосилань на ресурси Інтернет, оскільки ознайомлення студента з інформацією практичного, розважального характеру сприятиме підвищенню його інтересу до досліджуваного предмета і до інтенсифікації інтелектуальної роботи і розвитку пізнавальної мотивації.

6) Забезпечення професійної спрямованості ІКТ, що може бути здійснено через приклади використання отриманих знань у майбутній професійній діяльності. Певні розділи навчального матеріалу мають підкреслювати позитивні сторони оволодіння тією чи іншою професією, її важливість, актуальність, можливість професійної самореалізації.

7) Наявність у ІКТ програмних засобів (тестових завдань, вправ, контрольних питань) для забезпечення самоконтролю студентів, що дозволить їм здійснювати рефлексивну діяльність і усвідомлювати в реальному часі ступінь свого прогресу у вивченні тієї чи іншої теми. Диференціація навчального матеріалу за рівнями складності.

8) Бажаним є створення засобами інтерфейсу позитивного емоційного фону, для здійснення діалогу студента з ІКТ. Реакція на дії користувача має завжди бути позитивною, навіть у випадку некоректних дій студента. Рекомендації з виправлення помилки користувача мають надаватися в доброзичливій формі і супроводжуватися коментарями, що відзначають успіхи учня і демонструють упевненість у здібностях студента.

У результаті дослідження ми дійшли наступних висновків:

1. Розвиток мотивації навчальної діяльності студентів проявляється в актуалізації пізнавальних мотивів, мотивів оволодіння професією і самореалізації, пріоритетності цих мотивів в ієрархічній структурі мотивації.

2. Використання освітніх програмних засобів інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє істотно підвищити мотивацію навчальної діяльності студентів у процесі виконання низки технічних вимог і педагогічних умов.

3. Можливості ІКТ дозволяють студенту оперативно контролювати власні знання, підвищують готовність до саморозвитку, до самовдосконалення.

4. У процесі розробки ІКТ необхідний колективний підхід, що полягає в залученні фахівців у галузі інформаційних технологій, досвідчених викладачів, методистів.

Перспективними напрямками в розробці проблеми розвитку мотивації навчальної діяльності за допомогою НІЗ ІКТ ми вважаємо диференціацію та уточнення педагогічних умов і технічних вимог у залежності від особливостей тих чи інших навчальних дисциплін (педагогічного циклу, природничого циклу, гуманітарного циклу і т.д.), застосування НІЗ ІКТ з метою розвитку мотивації навчальної діяльності в системі дистанційної освіти, врахування вікових особливостей користувачів ІКТ.

Література:

1. Байкова Л. А. Теоретико-методологические основы гуманизации педагогической системы образовательного учреждения / Л. А. Байкова. – Рязань : Ряз. гос. пед. ун-т им. С.А. Есенина, 2004. - 288 с.
2. Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения / П. В. Беспалов // Педагогика. - 2003. - № 4. - С. 41-45.
3. Бим-Бад Б. М. Педагогическая антропология / Б. М. Бим-Бад. - М. : Университет РАО, 2003. - 208 с.
4. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин. -М. : Наука, 1966. - 348 с.

5. Жалдак М. І. Комп'ютер на уроках математики : посібник для вчителів / М. І. Жалдак – К. : Техніка, 1997. – 304 с.
6. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании / И. Г. Захарова. - М. : Гардарики, 2003. - 268 с.
7. Илькевич В. М. Компьютерные обучающие программы на иностранном языке как средство формирования мотивационной сферы курсанта в процессе преподавания специальных дисциплин / В. М. Илькевич : дис. канд. пед. наук. - Пермь, 2000. - 120 с.
8. Карякин Ю. В. От автоматизации учебного процесса к открытому образованию / Ю. В. Карякин // Информационные технологии в открытом образовании : материалы конференции. - М., 2001. - С. 254 - 263.
9. Коротков А. М. Основные направления учебной деятельности в компьютерной среде / А. М. Коротков // Наука и школа. - 2003. - №6. - С. 42 - 46.
10. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. - М. : Изд-во АПН РСФСР, 1959.- 495 с.
11. Маркова А. К. Виды отношения школьников к учению / А. К. Маркова // Педагогика. – 1984. - № 11 - С. 20 - 27.
12. Слободчиков В. И. Основы психологической антропологии / В. И. Слободчиков. - М. : Школа-Пресс, 1995. - 290 с.
13. Співаковський О. В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей / О. В. Співаковський. – Херсон : Айлант, 2003. – 215 с.
14. Співаковський О. В. Педагогічні технології та педагогічно-орієнтовані програмні системи: предметно-орієнтований підхід / О. В. Співаковський, М. С. Львов, Г. М. Кравцов та ін. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2002. – №2 (20). – С. 17-21.
15. Талызина Н. Ф. Теория поэтапного формирования умственных действий. Теории учения : Хрестоматия. - Часть 1. - Отечественные теории учения / Н. Ф. Талызина. - М. : Редакционно-издательский центр «Помощь», 1996. -140 с.
16. Ушинский К. Д. Собрание починений : В 11т. / К. Д. Ушинский. – Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1948-1952.
17. Фетискин Н. П. Диагностика мотивации достижения (А.Мехрабиан) / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов // Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., 2002. - С. 98 - 102.
18. Department for Education and Employment (2000) Bulletin statistics of Education: Survey of Information and Communication Technology in Schools, England 2001, London: HMSO.
19. Madsen K. V. Modern Theories of Motivation / K. V. Madsen. Copenhagen. Verl. Psychol., 1959.

У статті розглянуто особливості формування позитивної мотивації до навчання у студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено сукупність педагогічних умов використання та принципи створення освітніх програмних засобів ІКТ.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, мотивація навчальної діяльності.

В статье рассмотрены особенности формирования мотивации к обучению у студентов посредством информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Теоретически обоснована и экспериментально проверена совокупность педагогических условий использования и принципов создания образовательных программных средств ИКТ.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, мотивация учебной деятельности.

The article discusses the features of formation of positive motivation for learning in students by means of information and communication technologies (ICTs). Theoretically proved and experimentally verified set of teaching and using the principles of educational software ICT.

Keywords: information and communication technologies, the motivation of educational activity.